

A gondnokságról

Mire szolgál a gondnokság intézménye?

Minden ember maga a legjobb tudója annak, hogy mi az, ami számára jó. Ő dönt arról, mi az, ami az ő érdekét szolgálja, és mi az, ami nem. Mi történik azonban akkor, ha valaki valamilyen oknál fogva nem képes saját érdekei képviselésére?

A gondnokság intézménye arra szolgál, hogy azoknak az embereknek segítségére legyen, akiknek mentális megbetegedés vagy mentális képességeik megfogyatkozása miatt tartósan vagy átmenetileg sérül a döntési képességük. Amennyiben az ő érdekeik azt kívánják, hogy valaki segítségükre legyen ügyeik intézésében, ezt a segítséget a gondnok megadja. A gondnokságnak különböző formái vannak, hiszen a döntési képességek korlátozottsága is különböző mértékű lehet.

Tudni kell azonban, hogy a gondnokság elrendelésével az érintettet megfosztják az önálló döntés jogától, és erre akkor is sor kerülhet, ha ő maga nem is kezdeményezte, hogy számára gondnokot jelöljenek ki. Éppen ezért a törvényeknek garanciát kell nyújtaniuk arra, hogy a gondnokság szükségességéről olyan eljárásban szülessen döntés, amely kizárja a visszaéléseket és az indokolatlan jogkorlátozásokat.

Kiadványunkban szeretnénk megismertetni Önt azokkal a törvényes előírásokkal, melyek meghatározzák:

- kit, miért, és mennyi időre helyezhetnek gondnokság alá,
- milyen következményekkel jár a gondnokságról hozott döntés az érintettre,
- hogyan tiltakozhat az érintett a gondnokság elrendelése vagy fenntartása ellen.

Milyen feltételek alapján lehet valakit gondnokság alá helyezni?

Gondnokság alá csak azokat a személyeket helyezik, akik 18. életévüket betöltötték, és mentális állapotuk miatt, vagy fejlődési rendellenesség folytán nem képesek önállóan érdekeiknek megfelelő döntést hozni. A gondnokság alá helyezésnek alapvető feltétele, hogy a fejlődési rendellenesség vagy mentális zavar olyan súlyos mértékben érintse a döntési képességet, hogy emiatt szükségessé válik az érintett személy megóvása saját döntéseinek következményétől.

Embere válogatja, hogy ki milyen mértékben szorul segítségre, pl. egy szerződés megkötésénél, vagy egy kórházi kezeléssel való döntésnél. Ezért a gondnokság fokának, a gondokolt jogai korlátozásának minden esetben egyedi elbírálás alá kell esnie.

Gondnokság alá helyezni valakit

- csak a törvényben meghatározott egészségügyi ok alapján - pszichés állapotra, szellemi fogyatkozásra vagy szenvedélybetegségre hivatkozva - lehet, és
- csak abban az esetben, ha ezen ok miatt nem képes érdekeiknek megfelelő döntést hozni, illetve érdekeinek megfelelően cselekedni.

Vagyis a mentális betegség önmagában még nem alap a gondnokság alá helyezésre. Erre csak akkor kerülhet sor, ha ezen betegsége miatt nem képes ügyeinek megfelelő intézésére.

Ki kezdeményezheti a gondnokság alá helyezési eljárást?

A gondnokság alá helyezés az érintett személy számára minden esetben jogainak korlátozását jelenti. Általában senki sem szereti, ha korlátozzák őt személyére, vagyonára vonatkozó döntéseinek meghozatalában. Ezért a jogszabály szigorúan meghatározza, hogy ki az, aki kezdeményezheti az eljárást. Ez a szabály azt hivatott biztosítani, hogy a jogosultak - házastárs, egyeneságbeli rokon (szülő, gyermek), testvér, az ügyész és a gyámhatóság - körén kívül eső személyek másoknak indokolatlanul kellemetlenséget okozva ne kezdeményezhessenek eljárást.

Ki dönt a gondnokság alá helyezésről?

A gondnokság alá helyezésről egyedül a bíróság jogosult dönteni. A bírósági eljárásban *alperes*nek nevezik azt a személyt, akinek a gondnokság alá helyezéséről a bíróság dönt. Ameddig a bírósági határozat nem jogerős, addig az alperest cselekvőképesnek kell tekinteni, tehát önállóan dönt az őt érintő kérdésekben.

Ennek ellenére a bíróság dönthet úgy, hogy már az ítélet jogerőre emelkedése előtt ún. ideiglenes intézkedéssel korlátozza az alperest jogainak gyakorlásában. Például elrendelheti, hogy az eljárás befejeztéig az érintett személy helyett valaki más fog az ő egészségét, egészségügyi ellátását érintő kérdésekben dönteni.

Mi alapján dönt a bíróság a gondnokság alá helyezésről?

A bíróság pszichiáter szakvéleményére támaszkodik annak eldöntésekor, hogy az alperes egészségi állapota befolyással van-e a beszámítási képességre, vagyis betegsége kihatással van-e az ügyei megfelelő intézésére. Ennek eldöntése orvos szakmai kérdés, ezért a bíróság hivatalból intézkedik igazságügyi orvosszakértő kirendelése iránt, aki megvizsgálja az alperest, és nyilatkozik, hogy az érintett személy képes-e önmagáról gondoskodni, és érdekeinek megfelelő döntést hozni. A szakértő a szakvéleményt az alperes személyes meghallgatása után készíti el, és a meghallgatás során alakítja ki véleményét a gondnokság alá helyezés szükségességével kapcsolatban. A szakvélemény elkészítése általában pár órát vesz igénybe, de kivételesen a bíróság elrendelheti az alperes harminc nap időtartamú kórházi megfigyelését is, ha ez a szakvélemény elkészítéséhez szükséges.

A szakértő vizsgálatának az alperes köteles alávetnie magát, azonban, ha a szakvéleménnyel nem ért egyet, kérheti, hogy a bíróság vegyen figyelembe más szakértő által készített véleményt is.

A szakértői vélemény csak az egyik lehetséges bizonyíték az eljárás során.

A bíróság előtti személyes meghallgatás során az alperesnek lehetősége van arra, hogy álláspontját, érveit kifejthesse a bíróság előtt, és meggyőzze a bíróságot a gondnokság alá helyezés szükségtelenségéről. Az alperest a perben segítheti az általa meghatalmazott képviselője, akár ügyvédje. Amennyiben az alperesnek nincs képviselője, a bíróság kirendel számára egy ún. ügygondnokot, aki segíti őt a bírósági eljárásban.

A bíróságtól az alperes kérheti az általa megnevezett tanúk meghallgatását, akik szerinte érdemben nyilatkozni tudnak a számára fontos kérdésekben, és tanúvallomásukra a bíróság a határozathozatal során támaszkodni tud.

Miről dönt a bíróság?

A bíróság azt vizsgálja, hogy az alperes rendelkezik-e az ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel. Ez a képesség nem biztos, hogy az élet minden területén azonos mértékben hiányzik, ezért biztosítani kell a korlátozás fokának, és a korlátozás alá eső ügykörök differenciálásának lehetőségét.

Amennyiben a bíróság azt állapítja meg, hogy:

- az alperes döntési képessége teljes mértékben hiányzik, akkor cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezi. Ez esetben az alperes ügyeiben a gondnok önállóan jár el.
- a döntési képesség korlátozott, és szükségesnek tartja, hogy az alperes csak a gondnokával együttesen dönthessen az őt érintő kérdésekben, cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezi /cselekvőképesség korlátozása általános jelleggel/.
- a döntési képesség korlátozott, de csak egyes ügyek tekintetében, akkor a gondnokoltnak csak a bíróság által meghatározott ügyek tekintetében kell kikérnie a gondnok beleegyezését. Ezekon kívül eső körben a gondnokolt továbbra is önállóan jár el /cselekvőképesség korlátozása egyes ügycsoportok vonatkozásában/.

Mit lehet tenni, ha az érintett személy nem ért egyet a gondnokság alá helyezésével?

Már a gondnokság alá helyezést kimondó ítélet ellen joga, és lehetősége van az érintett személynek, hogy a bíróság számára sérelmes döntésével szemben fellebbezést nyújtson be. A fellebbezés vonatkozhat arra, hogy a bíróság helyezze hatályon kívül a gondnokság alá helyezést kimondó határozatát, de az érintett személy kérelme irányulhat arra is, hogy a bíróság változtassa meg a gondnokság alá helyezés fokát, illetve a gondnoksággal érintett egyes ügycsoportokat.

Amennyiben a gondokolt a későbbiekben indokolatlannak érzi a gondnokság alá helyezést, és azt meg akarja szüntetni, illetve módosítani kívánja a gondnokság fokát, akkor joga van erre vonatkozó kérelmet a bíróság elé terjeszteni. Ekkor ez új per kezdődik, ahol a bíróság tárgyalást tart, meghallgatja az érintett személyt, képviselőjét, az orvosszakértőt, adott esetben a tanúkat, és dönt a gondnokság alá helyezés megszüntetése, módosítása kérdésében.

A megszüntetésre, módosításra vonatkozó kérelmet előterjeszthet a gondokolton kívül házastársa, egyeneságbeli rokona (szülő, gyermek), a testvére, az ügyész, valamint a gyámhatóság is.

Milyen hosszú időre szól a gondnokság alá helyezés?

A gondnokság alá helyezés nem végleges hatályú. A bírósági határozatban mindig rendelkezni kell arról az időpontról, amikor a bíróság felülvizsgálja a gondnokság szükségességét. A

felülvizsgálat célja az, hogy a gondnokolt jogainak korlátozása csak a legszükségesebb mértékű legyen, és csak a legszükségesebb ideig tartson. A pszichiátriai és a rehabilitációs szakmák tevékenysége nyomán a pszichés betegségek gyógyíthatóak, illetve hosszú tünetmentes időszakok teremthetők, és a szellemi képességeikben érintettek képességei fejleszthetők.

Hogy mikor kerül sor a felülvizsgálatra, az a bíróság döntésétől függ. A felülvizsgálat időpontját öt éven belüli időpontban kell megjelölni.

A bíróság kizárólag abban az esetben nem rendelkezik a felülvizsgálat időpontjáról - ezzel vélelmezve a gondnokság alá helyezés véglegességét -, ha az orvosszakértő szerint az érintett személy belátási képességének teljes hiánya véglegesnek tekinthető.

Felülvizsgálat kezdeményezésére sem a gondnokoltnak, sem képviselőjének nincs joga. Ők a bíróság előtt a gondnokság alá helyezés megszüntetését, vagy a korlátozás fokának megváltoztatását kezdeményezhetik, ahogyan erről korábban szóltunk.

Milyen szerepet játszik a gondnoksági ügyekben a gyámhatóság?

- Kiválasztja a gondnok személyét.
Adott esetben, ha a gondnokolt és gondnoka között érdekellentét van, eseti gondnokot; illetve szükség esetén helyettes gondnokot rendel.
- Annak a személynek is rendelhet ún. ideiglenes gondnokot, aki még nem áll cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt, de ügyei viteléhez szükséges belátási képessége hiányzik.
- Zárlatot rendelhet el annak a személynek a vagyonára, aki ellen gondnokság alá helyezési per megindítása indokolt. A zárlat elrendelésének az a célja, hogy megvédje az érintett személy vagyonát a tulajdonos saját érdekeivel ellentétes rendelkezéseitől. Zárlat elrendelése esetén a tulajdonos nem tud szabadon rendelkezni vagyonával, pl. nem tudja eladni lakását. Ez esetben a vagyon felett a gyámhatóság által kirendelt ún. zárgondnok gyakorol felügyeletet.
- A gyámhatóság jogosult kezdeményezni a gondnokság alá helyezési, megszüntetési, valamint a gondnokságot módosító eljárást, amennyiben annak feltételei fennállnak, de az eljárás megindítására jogosultak ezt nem kezdeményezik.
- A bíróság ítéletében meghatározott időpontban a gyámhatóság köteles megindítani a gondnokság felülvizsgálatára irányuló eljárást.
- A gyámhatóság felügyeletet gyakorol a gondnok tevékenysége felett, és a gondnok kötelességességére esetén elmozdítja a gondnokot tisztségéből.

Hogyan történik a gondnok kirendelése?

A bíróság megküldi ítéletét a gyámhatóságnak, hogy jelöljön ki gondnokot az érintett személy részére. A bíróság pontosan meghatározza a gondnok feladatait, jogkörét, a gyámhatóság pedig meghatározza annak a személyét, aki a bírósági ítélet alapján a gondnokoltat a jövőben összes vagy egyes ügyeiben képviseli.

A gondnok személyének kiválasztásánál a gyámhatóságnak az összes körülmény figyelembe vételével mérlegelnie kell, hogy ki lenne a legmegfelelőbb személy a gondnokolt érdekeinek

védelmére. Vizsgálnia kell, hogy gondnokul csak olyan személyt jelöljön ki, akinek a kirendelése a gondnokolt érdekeivel nem ellentétes (Pl. nem rendelhető ki gondnokul az érintett személy testvére, ha a gondnokság alá helyezett és testvére egy vagyoni jogi perben ellenérdekű félként áll egymással szemben.)

A gyámhatóságnak elsősorban a gondnokolt által korábban megnevezett személyt kell kijelölnie. Bárki tehet arra vonatkozó nyilatkozatot, hogy amennyiben betegség folytán elveszti cselekvőképességét, ki járjon el helyette. A nyilatkozat megtételéhez fel kell keresni egy közjegyzőt, mert a nyilatkozat csak akkor lesz érvényes, ha ezt a jogszabály által előírt formában teszik meg.

Amennyiben a gondnokolt nem nevezett meg senkit, akkor ennek hiányában elsősorban hozzátartozót kell kirendelni, és azok közül is előnyben kell részesíteni az együttélő házastársat, illetve a szülőket. Adott esetben az is elképzelhető, hogy a házastárs helyett a gyámhatóság egy távolabbi rokont rendel ki, pl. egy unokatestvért, mert álláspontja szerint ő jobban tudja képviselni a gondnokolt érdekeit, mint közelebbi rokonai.

Ha a gyámhatóság a hozzátartozói, baráti stb. körből nem tud olyan személyt kirendelni, aki alkalmas a gondnoki feladatok ellátására, akkor ún. hivatásos gondnokot rendel ki. A hivatásos gondnok olyan önkormányzati tisztségviselő, aki munkavégzésszerűen látja el a gondnoki teendőket. Hivatásos gondnokként betegszervezetek tagja is kijelölhető.

Fontos tudni, hogy a gyámhatóság a rokoni, baráti körből nem rendelhet ki olyan személyt, aki ellen az érintett kifejezetten tiltakozik. A gondnokság alá helyezett javaslatot tehet a gondok személyére vonatkozóan, melyet a gyámhatóságnak figyelembe kell vennie.

Amennyiben a gondnokolt nem elégedett a gondnoka munkájával, panaszt tehet a gyámhatóságnál, aki köteles a beadványt kivizsgálni, és erről a panaszost értesíteni.

A gondnokot feladata ellátása során a gyámhivatal felügyeli. A gondnok – fő szabály szerint - évente köteles elszámolni a gondnokolt vagyonával.

Milyen következményekkel jár, ha valakit a bíróság korlátozó gondnokság alá helyez /cselekvőképesség korlátozása általános jelleggel/?

Amennyiben a bíróság arra a megállapításra jut, hogy az alperes korlátozottan cselekvőképes, és minden döntéséhez szükséges a gondnok jóváhagyása, akkor őt általános jelleggel cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezi.

A korlátozottan cselekvőképes személy érvényes jognyilatkozatot csak gondnokával együttesen tehet, vagyis jognyilatkozatának érvényességéhez kell a gondnok beleegyezése vagy jóváhagyása.

Az együttes döntés alól a törvény szűk körben eltérést enged.

Az egyik kör, ahol nem követeli meg az érvényes jognyilatkozathoz az együttes döntést, a gondnokolt jogkörét szélesíti (a). A másik gondnokét (b).

a)

A cselekvőképességet korlátozó gondokság alá helyezett

- önállóan köthet egyrészt olyan szerződéseket, melyekkel kizárólag előnyt szerezhethet (ajándékot kap), vagy
- a napi szinten felmerülő kisebb jelentőségű szerződéseket önállóan megkötheti (videokazettát kölcsönözhet),
- házasságot köthet,
- munkaviszonyt létesíthet, és munkabérének felét szabadon elköltheti.

b)

Együttes döntés helyett a gondok is eljárhat önállóan, ha erre a gondnokolt általános jelleggel felhatalmazta. Érvényes meghatalmazást csak közjegyző előtt lehet tenni. A meghatalmazást a gondnokolt vissza is vonhatja, amihez célszerű szintén közjegyző segítségét igénybe venni. Azonban arra ügyelni kell, hogy a visszavonásról haladéktalanul értesíteni kell a gondnokot, mert ameddig ő erről nem szerez tudomást, jognyilatkozatait érvényesnek kell tekinteni.

A gondok együttes döntés hiányában önállóan akkor is eljárhat, ha a gondnokolt jogainak védelmében azonnali intézkedés szükséges, vagy a gondok önálló döntését külön jogszabály írja elő. Előbbire példa: letilthatja a gondnok a gondnokolt számlájáról történő kifizetést, ha jogtalan pénzleemelést észlelt (pl. a közüzemi díjat a szolgáltató tévedésből adott időszakban kétszer akarja levonni). Utóbbira példa: az egészségügyi törvény egyértelműen kimondja, hogy a korlátozottan cselekvőképes kezeléséhez a beleegyező nyilatkozatot a gondnokától kell beszerezni.

Vannak olyan esetek is, amikor a korlátozottan cselekvőképes gondnokolt jogainak védelme érdekében a gondnoki beleegyezésen túl be kell szerezni a gyámhivatal hozzájárulását is. Így be kell szerezni a gyámhatóság hozzájárulását, ha

- a korlátozottan cselekvőképes életjáradéki, vagy öröklési, ingatlan átruházási, megterhelési szerződést akar kötni, illetve
- meghatározott értéken felüli vagyontárgyára vonatkozó jognyilatkozatot akar tenni,
- ha a gondnokolt gyermeke önálló háztartásának alapításához akar hozzájárulni, vagy
- ajándékozni szeretne.

Ezekben az esetekben a gyámhatóság jóváhagyását helyettesítheti a bírósági vagy közjegyzői határozat.

Milyen következményekkel jár, ha valakit a bíróság csak egyes ügyei intézésében korlátozott?

A bíróság megállapíthatja, hogy az alperes nem minden ügyében szorul arra, hogy döntését valaki jóváhagyja, vagy felülbírálja. Ezekben az ügyekben az érintett személy továbbra is önállóan dönt.

A többi ügy tekintetében, melynél a bíróság nem hagyta meg az önálló döntési jogosultságot, az a fent már említett szabály érvényesül, hogy a gondnokolt és gondnoka együttesen tehet jognyilatkozatot.

A bíróság határozhat úgy, hogy a gondnokság alá helyezett személy nem képes vagyonát, ingóságait, ingatlanát saját érdekeinek megfelelően kezelni, akkor korlátozza őt az ezekkel kapcsolatos jognyilatkozatok önálló megtételében, pl. adásvételi szerződés megkötésében. A bíróságnak azonban ez a döntése nem érinti a gondnokoltnak azt a jogosultságát, hogy kórházi ellátása során önállóan hozzon döntést az egészségét érintő kérdésekben pl. visszautasítsa a műtéti beavatkozást.

Melyek azok az ügycsoportok, melyekre vonatkozóan a bíróság korlátozhatja az önálló jognyilatkozat megtételét?

A jogszabályban nincsen felsorolva az összes olyan ügycsoport, mellyel kapcsolatban a bíróság korlátozhatja az alperes döntési jogosultságát. Vagyis a bíróság kezében van a döntés, hogy mely ügyekben korlátozza az alperest, ami lehetővé teszi, hogy minden ügyben a lehető legteljesebb mértékben érvényesüljön az egyedi elbírálás elve.

Az alábbiakban felsorolunk olyan ügycsoportokat, melyeket érinthet a bíróság döntése. A bíróság korlátozhatja az alperest:

- az ingó és ingatlan vagyonával való rendelkezésben (pl. lakáseladás),
- családjogi jognyilatkozatok megtételében (pl. gyermek nevének meghatározása),
- a tartási kötelezettséggel kapcsolatos vagyoni döntés meghozatalában,
- a lakásbérlettel kapcsolatos jognyilatkozat megtételében (a szerződés megkötése, illetve felbontása);
- örökösödési ügyekben;
- bentlakásos szociális intézetben történő elhelyezéssel kapcsolatos jognyilatkozatokban;
- az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlásában;
- tartózkodási hely meghatározásában,
- a munkabérének felét meghaladó összeggel való rendelkezésben.

Milyen következményekkel jár, ha valakit a bíróság kizáró gondnokság alá helyezett?

Amennyiben a bíróság arra a megállapításra jut, hogy az alperes cselekvőképtelen, akkor őt cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezi.

Cselekvőképtelen személy - egy szűk kört leszámítva - nem tehet érvényes jognyilatkozatot. Helyette gondnoka jár el. Azonban a gondnokolt akaratát a döntéshozatal során a lehetséges mértékig köteles figyelembe vennie.

Ha a gondnok ezt a kötelezettségét megszegi, a gyámhivatal végső esetben elmozdítja tisztségéből. A gyámhatóság, ha ilyen irányú panaszt, bejelentést észlel, köteles kivizsgálni a beadványt, erről a panaszos értesíteni, valamint a szükséges intézkedéseket megtenni.

A cselekvőképtelen személy csak olyan ügyekben járhat el önállóan, melyek a mindennapokban rendszeresen előfordulnak, rutinszerűek, olyan csekély jelentőségűek, hogy különösebb megfontolást nem igényelnek (pl. buszjegy vásárlás).

A cselekvőképtelen személyek jogainak védelmében a gondnok nyilatkozatának érvényességéhez szintén szükséges a gyámhatóság hozzájárulásának beszerzése azoknál az eseteknél, melyeket

fent a korlátozottan cselekvőképesre vonatkozó szabályoknál már ismertettünk. A különbség az, hogy cselekvőképeset kizáró gondnokság alatt álló még a gyámhatóság engedélyével sem köthet olyan ügyletet, amellyel ajándékoz, illetve jogairól, vagyonáról ellenérték nélkül lemond.

A cselekvőképzetlenség kapcsán szólni kell azokról az esetekről is, amikor valaki gondnokság alá helyezés nélkül is jogilag cselekvőképzetlennek számít.

Előfordulnak olyan esetek, amikor átmenetileg vagy akár tartósan elveszti valaki a beszámítási képességét; pl. műtét utáni bódult állapotban van, vagy alkohol, illetve kábítószer hatása alatt áll. Az érintett személynek a cselekvőképzetlen állapotban megtett nyilatkozatát - megegyezően a gondnokság alatt álló cselekvőképzetlen személy nyilatkozatával -, semmisnek kell tekinteni. Ez alól az az egy eset kivétel, ha a jognyilatkozatot az érintett személy cselekvőképesége esetén is megtette volna.

A gyakorlatban sokszor problémát okoz, hogy ki lesz a mentálisan sérült gyermek törvényes képviselője, ha a gyermek betölti a 18. életévét, vagyis nagykorú lesz. Sok szülő azt hiszi, hogy beteg gyermekének ő automatikusan törvényes képviselője marad a 18. életév betöltése után is. Valójában a szülő akkor válik a nagykorú gyermek törvényes képviselőjévé, ha a bíróság gondnokság alá helyezte a gyermeket, és a gyámhatóság a szülőt nevezte ki gondnokul.

Sokan azt gondolják, hogy nem teszik ki gyermeküket a bírósági tortúrának. Ezzel azonban elvesztik annak lehetőségét, hogy adott esetben megtehessek gyermekük nevében azokat a nyilatkozatokat, megköthessék azokat a szerződéseket, melyekből a gyermekük számos előnyhöz jutna.

